

Katarzyna Wasilewska-Ostrowska

Wydział Filozofii i Nauk Społecznych

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ORCID: 0000-0001-5308-7718

Tomasz Biernat, Piotr Krakowiak, Tomasz Leszniewski,
Emigracja zarobkowa Polaków do Szkocji.
Społeczne i kulturowe konteksty adaptacji

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu,
Toruń 2021, ss. 242 – recenzja

Migracja to temat obecnie bardzo aktualny i ważny. W literaturze możemy przeczytać, że jest to „całokształt przesunięć prowadzących do zmiany miejsca zamieszkania osób, które przenoszą się z miejsca pochodzenia lub miejsca wyjazdu do miejsca przeznaczenia lub miejsca przyjazdu”¹. Istnieją różne odmiany migracji. Najczęściej mamy do czynienia z emigracją (wyjazd z kraju pochodzenia i zamieszkanie w nowym miejscu), imigracją (przyjazd do nowego państwa), reemigracją (powrót obywateli do własnego kraju), repatriacją (powrót do kraju osób, które przymusowo przebywały w innym państwie), readmisją (odsyłanie cudzoziemców do ich ojczyzny, jeśli przybyli do nowego kraju nielegalnie)². Polacy należą do tych narodów, które bardzo często emigrują do innych państw, najczęściej w celach zawodowych. Zgod-

---

¹ K. Głębicka, *Praca socjalna z uchodźcami, emigrantami w środowisku lokalnym*, Warszawa 2014, s. 17.

² Tamże, s. 17–18.

nie z danymi GUS pod koniec 2019 roku z kraju wyjechało ok. 2,5 miliona obywateli, w tym do Europy – ok. 2,2 miliona. Najczęściej wybranymi państwami były Niemcy, Wielka Brytania, Holandia i Irlandia³. Jednym z krajów, który cieszy się dużym powodzeniem wśród Polaków, jest też Szkocja, w której mieszka obecnie ok. 100 tys. naszych rodaków⁴. I właśnie temu ostatniemu zagadnieniu została poświęcona książka autorstwa Tomasza Biernata⁵, Piotra Krakowiaka⁶ i Tomasza Leszniewskiego⁷ pt. *Emigracja zarobkowa Polaków do Szkocji. Społeczne i kulturowe konteksty adaptacji*. Ukazała się ona w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w 2021 roku i składa się z siedmiu rozdziałów.

Monografię rozpoczyna część ukazująca tło historyczne emigracji Polaków do Szkocji. Opisano w niej podobieństwa między Polską i Szkocją, a także przedstawiono rys historyczny emigracji Polaków do Szkocji i Szkotów do Polski. Uwagę czytelników skupiono głównie na emigracji przed II wojną światową, polskiej emigracji w czasie II wojny światowej oraz po wojnie do 2004 roku. Dopełnieniem tego zagadnienia jest wskazanie przykładów emigrantów, którzy przyczynili się do rozwoju obu państw.

Kontynuacją tych treści jest kolejny rozdział zatytułowany: „Nowa” *emigracja poakcesyjna Polaków do Wielkiej Brytanii i Szkocji*. Zaprezentowano w nim obraz migracji po wejściu Polski do Unii Europej-

---

³ Dane GUS, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5471/2/13/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_czasowej_emigracji_z_polski_w_latac....pdf (dostęp: 20.01.2022).

⁴ Polacy w Szkocji, <https://www.p Polonia.org/polacy-na-swiecie/polacy-w-szkocji> (dostęp: 21.01.2022).

⁵ Dr hab. Tomasz Biernat pracuje w Wyższej Szkole Bankowej w Gdańsku na stanowisku profesora. Główne zainteresowania badawcze autora koncentrują się wokół przeobrażeń współczesnej rodziny, problemów młodzieży i pracy socjalnej.

⁶ Dr hab. Piotr Krakowiak pracuje na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na stanowisku profesora. Naukowo autor zajmuje się pracą socjalną, opieką u kresu życia i wolontariatem.

⁷ Dr Tomasz Leszniewski pracuje na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na stanowisku adiunkta. Autor interesuje się głównie socjologią wychowania, teorią socjologiczną oraz zagadnieniami związanymi z tożsamością i indywidualnością.

skiej, a także omówiono czynniki, które do niej doprowadziły. W sposób szczególny ukazano sytuację zawodową Polaków na emigracji i wyzwania, jakie wiążą się z ich adaptacją w nowym kraju. Następnie wskazano na działalność polskich organizacji społecznych, które aktywizują i integrują społeczność, wspierają osoby i rodziny w sytuacjach kryzysowych oraz przyczyniają się do rozwoju kulturalnego. Zakończono też rolę, jaką odgrywa polskie duszpasterstwo katolickie w Szkocji. Co warto podkreślić, w części tej został również przybliżony system szkockiej edukacji, w tym działalność Polskich Szkół Sobotnich, na temat których jak dotąd powstało niewiele opracowań naukowych.

Rozdział trzeci nosi tytuł *Teoretyczno-metodologiczne aspekty refleksji nad polską emigracją poakcesyjną w Szkocji*. Możemy w nim odnaleźć koncepcje migracji, definicje adaptacji społecznej imigrantów, a także kluczowe tezy z badań Floriana Znanieckiego i Williama Thomasa. Następnie zostały przedstawione założenia badawcze podjętych analiz. Główny problem, jaki postawili autorzy w swoich badaniach, brzmiał: „jakie są socjodemograficzne oraz społeczno-kulturowe determinanty adaptacji emigrantów zarobkowych?” (s. 84). Grupą docelową stali się polscy emigranci w wieku 21–69 lat. W pierwszym etapie wykorzystano wywiady (indywidualne i grupowe), które dotyczyły źródeł i konsekwencji migracji, procesu adaptacji i związanych z nim trudności oraz oczekiwań emigrantów. Na podstawie uzyskanych wyników opracowano wywiady pogłębione, a później ankiety. W trzeciej fazie zostały przeprowadzone badania etnograficzne (wywiady, obserwacje życia Polaków w Szkocji).

Společno-demograficzne determinanty emigracji zarobkowej – to tytuł kolejnego rozdziału. Zawiera on charakterystykę badanych osób, w tym czas przebywania na emigracji, ich kapitał społeczno-kulturowy, a także przyczyny, dla których podjęli decyzję o migracji. Innym ciekawym wątkiem poruszonym w tej części jest ukazanie zjawiska „szklanego sufitu” i dekwalfikacji, z którym borykają się Polacy w Szkocji.

W rozdziale piątym, zatytułowanym *Adaptacja emigrantów zarobkowych i jej społeczno-kulturowe konteksty*, wyłoniono na podstawie badań 14 głównych obszarów trudności, z jakimi zmagają się Polacy mieszkający w Szkocji. Były to: poczucie samotności, tęsknota za krajem, rodziną, konflikty w związku, trudności ekonomiczne, miesz-

kaniowe, adaptacyjne, wychowawcze, kłopoty zdrowotne, niedostateczne wsparcie instytucjonalne, negatywne stereotypy i uprzedzenia wobec Polaków, problemy z prawem, ze znalezieniem pracy, trudności związane z opieką nad bliskimi pozostającymi w Polsce, integracją ze środowiskiem lokalnym i językiem angielskim. Autorzy książki podjęli się również analizy poczucia bezpieczeństwa emigrantów, a także zdiagnozowali czynniki rodzące ich poczucie zagrożenia. Co istotne, zbadali, jak respondenci oceniają pomoc, którą otrzymują, i potrzeby w tym zakresie. W podsumowaniu możemy przeczytać ważną konkluzję: „emigracja zarobkowa wywołuje zjawisko adaptacji niepełnej, ponieważ ze względu na tymczasowość i perspektywę powrotu do kraju nie wymaga od emigrantów głębszego i bardziej zdeterminowanego zaangażowania w procesy przystosowawcze. Stan ten może skutkować osłabieniem procesów integracyjnych oraz generować napięcie emocjonalne wynikające z zawieszenia między światami. Niepełna adaptacja zawsze w jakimś stopniu wiąże się z ograniczonym uczestnictwem i niepełną identyfikacją z tym, kim człowiek aktualnie jest i co robi. Rozdarcie między światami skutkuje redukcją zaangażowania i wytwarza pewien stan egzystencjalnej próżni” (s. 145–146).

W następnym rozdziale, *Emigracja zarobkowa jako wyzwanie adaptacyjne dla rodziny*, zostały zaprezentowane wyniki badań dotyczące adaptacji jednego z członków lub całej rodziny przebywającej na emigracji. Autorzy skoncentrowali się także na skutkach wyjazdu jednego lub obojga rodziców za granicę oraz na – jakże istotnym dziś – problemie eurosieroctwa wśród seniorów. Dla zobrazowania sytuacji ukazano przypadek jednej z rodzin, która wyjechała do Szkocji. Na tym przykładzie przybliżono motywy wyjazdu, trudności, ale też etapy emigracji. Zdaniem autorów na emigracji najważniejszą wartość stanowi rodzina, która pełni funkcję „parasola ochronnego na emigracji. Redukuje tęsknotę, niweluje osamotnienie i izolację, a także ją samą zabezpiecza przed rozpadem, który, niestety, jak wspomnieliśmy wcześniej, dotyka części rodzin rozdzielonych emigracją. Rodzina na emigracji zaspokaja potrzebę bezpieczeństwa i afiliacji swoich członków. W trudnych sytuacjach dostarcza wsparcia społecznego, psychicznego i emocjonalnego. Można więc ją uznać za facylitatora procesów adaptacyjnych oraz psychospołeczny bufor łągodzący stres adaptacyjny”

(s. 178). Autorzy zwrócili też uwagę na wpływ emigracji na dzieci, ich relacje z rówieśnikami i sytuację szkolną. Uzyskane dane pokazały, że edukacja w Szkocji może być szansą dla rozwoju polskich dzieci, ale też rodzi problemy i nowe wyzwania. Z wypowiedzi badanych rodziców wyłania się wniosek, że z powodu doświadczenia przez nich wielu dylematów związanych z wychowaniem dzieci na emigracji potrzebują oni specjalistycznego wsparcia oferowanego w języku polskim.

Ostatni rozdział, zatytułowany *Wyzwania tożsamościowe migracji zarobkowej*, dotyczy tożsamości polskich emigrantów, a także zagadnień związanych ze społecznym uznaniem. W zakończeniu autorzy nawiązują do potencjału reemigracyjnego Polaków i podkreślają, że „z uwagi na dużą ich liczbę (często młodych i wykształconych), może rodzić się społeczne oczekiwanie powrotu przynajmniej części z nich. Ze zgromadzonym kapitałem i cennymi doświadczeniami powinni wrócić do kraju, co w sposób korzystny odbije się na całym systemie społecznym” (s. 206).

Recenzowana książka to ważna pozycja na rynku wydawniczym. Na 242 stronach autorzy opisali sytuację polskich emigrantów, ich problemy w nowym miejscu zamieszkania, a także potrzeby i oczekiwania. Jak dotąd niewielu badaczy w tak kompleksowy sposób zajęło się tą tematyką. Tym bardziej cieszy fakt, że z inicjatywy Katedry Pedagogiki Społecznej i Pracy Socjalnej Wydziału Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu odbyło się spotkanie autorskie, w którym uczestnicy mieli możliwość wysłuchania prelekcji autorów książki i wzięcia udziału w dyskusji. Spotkanie odbyło się 19 listopada 2021 roku i było wpisane w obchody Dnia Pracownika Socjalnego.

Książkę polecam wszystkim pedagogom, pracownikom socjalnym, psychologom, socjologom i każdemu zainteresowanemu tematyką migracji. Szczególnie zachęcam do lektury studentów tych kierunków, osoby zamierzające wyjechać do innego kraju lub te, które już przebywają na emigracji, a także osoby, które chcą wrócić do kraju.

Bibliografia:

Dane GUS, https://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/default-taktualnosc/5471/2/13/1/informacja_o_rozmiarach_i_kierunkach_czasowej_emigracji_z_polski_w_latac....pdf (dostęp: 20.01.2022).

Głąbicka, Katarzyna. *Praca socjalna z uchodźcami, emigrantami w środowisku lokalnym*. Warszawa: Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich, 2014.

Polacy w Szkocji, <https://www.polonia.org/polacy-na-swiecie/polacy-w-szkocji> (dostęp: 21.01.2022).